

RUDYARD KIPLING IN THE ROMANIAN SPACE

Călina Paliciuc

Lecturer, PhD, "Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: The one who is often considered to be "the loudest apologist of the greatest colonial expansion in the British Empire" , Rudyard Kipling, enjoyed a great deal of appreciation in the Romanian space as well.

His books have circulated, were translated and commented. Between 1859-1918, translations - signed or unsigned - were published in foileton in the journals and newspapers of time.

The first article about a book by Rudyard Kipling appeared in 1920, signed by George Alexian, somewhat singular in time. The number of reviews of bibliographic presentations grew only after 1926 and they reached the highest point in 1936, at writer's death. Then thirty-eight articles have appeared in our press, but not all were appreciating him.

Keywords: translations, newspapers, publications, the press, writer

Cel considerat adesea drept „cel mai gălăgios apologet al maximei expansiuni coloniale în Imperiul Britanic” - Rudyard **Kipling** - dar apreciat și pe plan internațional - dovadă premiul Nobel primit în 1907 - s-a bucurat de o largă prețuire și în spațiul românesc. Chiar în acel an s-a scris despre el în „Gazeta Transilvaniei” (nr. 271/1907), fiind lansate „povestirile de dealuri”.

Cărțile lui au circulat, s-au tradus, au fost comentate.

În perioada 1859-1918 sunt înregistrate traduceri - semnate sau nesemnate - publicate în foileton în revistele și ziarele timpului. Astfel, romanul *Kim*, apărut în 1901, e tradus și publicat în foiletonul ziarului „Țara” în 1906. În 1911 apare *Colierul fermecat*, iar în 1914 „romanul de aventuri tradus din engleză” - *Spre întuneric*.

După 1919 vor apărea noi traduceri precum: în 1919 *Povești din junglă*, traduse de Ana Holda, în 1926 fragmente din *Cartea junglei*, în 1927 fragmente din *Kim*.

Presa nu rămâne datoare: sunt peste nouăzeci de texte închinare scriitorului, cu diverse ocazii la evenimente triste sau fericite, la moartea scriitorului sau aniversarea celor 70 de ani, conferințele ținute de Zoe Ghețu sau M. Dragomirescu, prezentarea unor studii apărute în străinătate precum cel semnat în „Mercure de France” de Henry D. Davray (*Rudyard Kipling et son temps*), sau cel aparținând lui André Maurois, din „Les Nouvelles Littéraires”.

Au scris despre Rudyard Kipling, printre alții, D.L. Suchianu, N.I. Russu - care a și tradus din *Cartea Junglei*, Dan Botta, Adrian Maniu, Dragoș Protopopescu, Aurel Calinescu, Izabela Sadoveanu, Mircea Eliade. Au fost comentate mai ales povestirile și romanele, mai rar poezia. Cele mai multe articole se referă la *Cartea Junglei* și la romanul *Kim*. Au apărut articole laudative sau critice uneori criteriile de interpretare fiind extra-estetice.

Primul articol despre o carte a lui Rudyard Kipling apare în 1920, semnat de George Alexian, oarecum singular în perioadă. Abia după 1926 numărul recenziilor prezentărilor bibliografice crește, atingând punctul cel mai înalt în 1936— la moartea scriitorului - când apar în presa noastră treizeci și opt de articole, nu toate apreciative.

Primul articol mai substanțial, îl publică N.I. Rusu - care tradusese din Kipling. În trei numere consecutive din revista bucureșteană „Ritmul vremii” el comentează *Cartea Junglei*, văzută ca „un imn al energiei, al vitalității, al efortului continuu.”, „realistă atât de aproape de

sufletul modern”, „prin întregul țesut al narațiunilor străbătute de baladă clocotitoare.” Comentând formula critică ce vizează întreaga operă a lui Rudyard Kipling — „o creațiune tipic imperialistă” - N.I. Rusu o amendează, interpretând-o „nu ca imperialism al rasei anglo-saxone, ci imperialismul adânc și fatal al umanității înseși. Printr-o întâmplare, o odraslă omenească nevolnică ajunge între fiarele junglei, sângeroase prin condițiile vieții crude și prin caracterul lor atavic. Și normele de conducere li se limpezesc subit prin prestigiul apariției acestei odrasle nevolnice, viața colectivă își capătă elementele ei de valoare”.

După ce evidențiază umorul, ironia incisivă, apropie cartea lui Kipling de cele sadoveniene, împrumutând parcă și stilul marelui povestitor român când scrie: „In taina junglei scaldată în lumină de soare sau adormind sub zăbranicul nopților cu lună, numai în junglă se poate desfășura viața netulburată de intervenția îngrăditoare a omului.”

(N.I. Russu, *Cartea junglei*, de Rudyard Kipling, în „Ritmul vremii”, II, 1926, nr.4, aprilie, p. 106-111, nr.6-7, iunie-iulie, p. 181-188 și nr. 11, noiembrie, p.302- 304).

În paginile reviste „Răsăritul” - apărută la Chișinău și București - e reprodusă conferința ținută în 1933 la Universitatea liberă de Mihail Dragomirescu despre Kipling. Esteticianul și criticul cunoscut pleacă de la ideea că un mare scriitor se cunoaște după faptul că „a cucerit un nou teren în domeniul frumuseții”. Și după ce exemplifică făcând trimitere la Homer, Pindar, Virgiliu, Dante, Shakespeare și alții, remarcă în ce-l privește pe autorul *Cărții Junglei*:

„... el a adus în sfera frumuseții viața animalelor, nu precum fabuliștii, atribuindu-le însușiri și păcate omenești, ci surprinzându-le elementele specifice lumii lor. Nu exotismul și pitorescul povestirilor sale interesează ci ideea relativității vieții: "suntem mari sau mici, însemnăm sau nu însemnăm în raport cu împrejurările în care trăim””. Cât despre romanul *Kim* (redat mereu în text „Kini”!) M. Dragomirescu crede că „Este mai întâi un roman prea englezesc - prea patriotic englez - căci el e făcut cu ură în contra celor ce caută să sublinieze dominația engleză în India. Și în al doilea rând, acest roman glorifică spionajul.”

După ce se elogiază nu iară îndreptățire nuvelele și povestirile - se reiterează aprecieri nefavorabile operei lui Kipling, reproșându-i-se „mediocritatea a multora din opera sa”.(Mihail Dragomirescu, *Kipling*, în „Răsăritul”, XV, 1933, nr.8-9-10, august, septembrie, octombrie, p.5-9)

În 1936, în paginile „Revistei Fundațiilor Regale”, Dragoș Protopopescu publică un studiu în care, la început, insistă asupra destinului lui Rudyard Kipling și al operei sale, prilej pentru autor de a mai arunca o săgeată împotriva inovatorilor din proza modernă engleză:

„Idolatrizat cum n-a fost scriitor pe lume, în ultima decadă a veacului trecut, azi era aproape renegat de o generație pornită, concomitent cu Kipling, dar fără dânsul, de la decadentismul simbolist al estetismului de la 1896, prin liberalismul politic al începutului de veac și ajunsă azi la celebrismul desăgheat al lui Aldous Huxley, Lawrence sau Joyce.

Bătrân de glorie la vremea când acesta generație începea cochetăriile sale cu moda, dânsul n-a putut și n-a vrut s-o urmeze nici în supra-stilismul lui Peters, Yeats sau Oscar Wilde, nici în generozitățile liberalo-idealiste ale lui Richard le Galienne, nici cu atât mai mult, hiper-sensitivismul literar al epocii noastre” După ce comentează poezia lui Kipling și îi prezintă viața, Dragoș Protopopescu vorbește despre „o viață dedicată”:

„În India va vorbi despre superioritatea mesianicei rase britanice; în Anglia, venit să-și culeagă fulgerătoarea consacrare, va vorbi despre India engleză. Ca și Carlyle, înaintea sa, ca și Wells după el, Kipling vede omenirea desenată, în eternitate, de mâna eroului. Ea singură trasează calea dumnezeiască a omului. Poporul, mulțimile acoperă cu praf, șterg cu dezordine urmele eroului prin viață; e rolul conducătorilor, elitei politice să regăsescă aceste table ale legii eroice și să instruiască poporul întru ele. Esența vieții e datorica; slujba vieții: jertfa pe altarul datoriei, norma ei eroică”. Și continuându-I într-un fel pe El iade, Dragoș Protopopescu observă:

„Trăind în India, nu l-a interesat cât de puțin trecutul ci imens. Nu India l-a interesat ci Departamentul englez al Indiei”. Și citând ce spune Kipling despre „oamenii sfinți ai Indiei” în romanul *Kim*, Dragoș Protopopescu comentează: „Rece, succint, oficios nici o adăstare în documentul omenesc; nici un fior de înțelegere; exact cum ar vorbi un șef de departament sau un ofițer de garnizoană. Mai e în opera lui Kipling băștinașul "the native". Dar indianul trăiește nu în funcție de dramele lui de sânge sau de suflet; ci mai mult în funcție de diverse ocupații, printre care și conflictul cu soldatul său funcționarul englez.” Considerând proza, mult superioară versului, în ea — scrie Dragoș Protopopescu

Kipling „atinge mai ales în povestirile despre animale, ceea ce s-a numit "magia kiplingiană", prin „simplitate, energie naturală, simț al realității, virtuozitate de amănunt omenesc sau tehnic, pitoresc al naturii, umor și buna dispoziție. Fondul e același, plimbare a coifului englez pe suprafața eternului omenesc; dar zecile de istorioare din *Cartea Junglei* au în ele o fascinație ce ține de mitologie. Când nu sunt funcționari reali imperiului britanic, animalele lui Kipling sunt oameni. Adică înzestrate cu capacități omeneste - numai la a zecea sau a suta putere. Ne aflăm atunci, cu imensă plăcere, într-o lume de uriași minori - o cosmogonie oarecum de curs primar dar candidă și bine dispusă, mistică și umorescă. Romanul cu accente autobiografice, *The light that failed* (Lumina care s-a stins), e mult inferior povestioarelor. Iar *Kim* dacă pe alocuri le egalează, e fiindcă-i mai mult o multitudine de istorioare și episoade de „indiană”.

(Dragoș Protopopescu, *Kipling*, în „Revista Fundațiilor Regale, III, 1936, nr. 3, martie, p.643-651)

Încă din 1932, Micea Eliade îl „judecase” pe Kipling în parte în același fel, schițând fără nici o simpatie „portretul” celui care n-a vorbit în cărțile sale despre adevărata Indie, ci doar despre cea a anglo-indienilor:

" Încă n-a scris nimeni o tragedie a lor, ar fi putut s-o scrie Kipling dar n-a făcut-o”. India - scrie Eliade, ca un profund cunoscător al realităților ei - pentru toți anglo-indienii e o țară blestemată care nu-i merită. O rabdă, totuși și nu se înapoiază "acasă", (enervantul lor "at home", o patrie pe care n-au vazut-o neam de neamul lor) pentru că "acasă" nu pot avea patru servitori pe nimic, nu-i pot bate și nu-i pot concedia fără plată. Urasc India, urasc pe indieni. Deși născuți și siguri de moarte în India, nu o cunosc și nu-i interesează. O sută de ani de surdă încordare și dispreț, de cruzime și umilință-au izolat pe anglo-indieni atât față de europeni, cât și față de indieni. O tragedie de care ei sunt încă inconștienți. Astfel Rudyard Kipling zugrăvind comunitatea din care s-a ridicat, s-a zugrăvit pe el însuși. Bard minor și fanatic; liric factic al Imperialismului Britanic care duce lumina și pacea în cele patru colțuri ale lumii, pozeur al unei superiorități rasiale asupra norodului ale cărui virtuți nu le cunoaște, abil improvizator de schițe cu indieni naivi și coloniști și militari elevați, dar blânzi, Kipling n-a făcut în întreaga lui operă decât să exprime (cu inevitabile purificări prin talentul său incontestabil) această tristă situație a anglo-indienilor, în conștiința și istoria Indiei moderne. Kipling, fanatic n-a înțeles și n-a gustat nimic din India. Kipling n-a descris decât viața, idealizată, a anglo-indienilor. A creat o literatură amuzantă, dar mustind venin și a popularizat o Indie neexistentă, minimalizată, teatrală și umilitoare. Atât timp cât talentul a susținut această creație, lumea a fost mulțumită.. Dar adevărata Indie a ieșit la iveală, cu adevăratele ei talente și deabia atunci s-a înțeles că Kipling a mințit...”

(Mircea Eliade, *În țara lui Ghandi. Kipling a mințit...*, în „Vremea”, V, 1932, nr233, 10 aprilie, p.5)

În 1936, la moartea lui Kipling, Eliade revine și nici acum nu-l cruță, deși - sau poate tocmai pentru că-îi recunoaște talentul. Deși cu puține referiri la romancier, o parte din „necrologul” nu e deloc îngăduitor cu cel dispărut:

„ Marele Rudyard Kipling este mort, și despre morți ar trebui să se spună numai bine, îmi este cu neputință, totuși, să scriu un singur cuvânt de laudă asupra acestui mare scriitor

englez. Rareori s-a întâlnit în istoria lumii o mai feroce capacitate de ură, dispreț și îngâmfare, însoțită de un uluitor talent de a vorbi fermecător despre natură, animale și copii. Trăsătura caracteristică a personalității lui Rudyard Kipling a fost îngâmfarea. N-a putut niciodată suprima în el complexul de inferioritate al anglo-indianului. N-a putut niciodată uita că s-a născut în "odioasa Indie", și că totuși, s-a putut înălța atit de sus în ochii englezilor. Primele sale succese gazetărești și literare l-au amețit cu desăvârșire. A început să creadă într-o misiune civilizatoare a Angliei și s-a făcut poetul fermecător al acestui imperialism, care până la Kipling, avusese cel puțin decența să nu fie un imperialism poetic.

În jurul lui Kipling s-a creat de mult un mit stupid: că este unul din puținii scriitori europeni care au cunoștințe și înțeleg Asia. Lucrul este cu desăvârșire inexact. Deși s-a născut și a crescut în India, Kipling n-a cunoscut nici o limbă indiană cultă, n-a citit nici poezie "nativă" n-a intrat (după propria sa mărturie din

1907) în nici o casă indiană, n-a cunoscut nici un indigen". Kipling care ignora până și rezumatul *Ramayanei*, știa tot despre steagul cutărui regiment de infanterie englezească, care se distinsese în mai multe asedii și în câteva masacre indiene. Kipling a scris duios despre junglă și despre fiarele indiene — pentru că trebuia să-și arate într-un fel iubirea pentru India și aceasta era, firește, singura lui iubire autentică. De câte ori ieșea din junglă, Kipling comitea cele mai extraordinare gafe literare. Tot ce spunea el despre mitologiile: și religiile, indiene, despre arta și templele hinduse - sunt niște erori ridicole. În romanele sale apar uneori și personaje asiatice simpatice (deși, evident, apar ca niște bieți copii inocenți și blegi, alături de care orice subofițer este un Napoleon). Dar aceste personaje umane simpatice nu sunt niciodată bengalezi: sunt musulmani, tibetani, orice numai indieni bengalezi nu ..."

(Mircea Hlăde, *Marele scriitor Kipling*, în „Vremea”, IX, 1936, nr.423, 2 februarie, p. 10)

Nici Petru Comarnescu nu-l privește pe Kipling cu mai multă simpatie, reproșurile adresându-se mai ales politicianului, mai puțin scriitorului.: Se acceptă că „nu i-a lipsit talentul, nici materialul de povestit”, dar e blamat - nu fără temeii - propagandistul imperialismului britanic.

După ce dă date despre viața scriitorului - culese după propria-i mărturisire din „The Times”, Petru Comarnescu scrie:

„...concepția sa despre superioritatea rasei albe, pe care el o confunda cu Anglia, se explică și prin faptul că pentru dânsul Anglia fusese un mit, o țară a legendelor minunate, în care totul este frumos și bun. Primele impresii și influențe le capătă de la englezii aflați în India, de la englezii care veniseră acolo cu presumțioasa misiune de a "civiliza" un popor a cărui cultură a fost și este în multe privințe superioară și mai temeinică decât a noastră, a occidentalilor. El oglindește în numeroasele sale romane și nuvele o Indie pitorească; misterioasă, pasionantă, pe care o cutreieră în calitate de ziarist și reporter. Poetul dintr-însul face loc din ce în ce politicianului imperialist, naționalismului egocentric, occidentalului exclusivist. Opinia publică engleză iubește adesea romanele, sale, și începe să-l deteste pe propagandist.

(Petru Comarnescu, *Moartea lui Rudyard Kipling*, în „Vremea”, IX, 1936, nr.422, 26 ianuarie, p. 10)

La Al. Lazăr, respingerea lui Rudyard Kipling are și alte temeii. Publicând la „Cuvântul liber” publicație de stânga, patronată Tudor Teodorescu-Braniște - „recenzentul” îl privește pe scriitorul englez ca pe un burghez imperialist și deși scrie un ... necrolog, o *face* cu ironie neascunsă, văzând în autorul *Cărții Junglei* un precursor al... fascismului.

„A murit zilele trecute primul, dintre cei trei mușchetari ai literaturii engleze contemporane: Rudyard Kipling, Bernard Shaw și H.G. Wells. Dar pe când Wells și mai cu seamă B.Shaw au făcut și continuă să facă o critică acerbă societății moderne engleze și iau parte activă la frământările anilor din urmă, Rudyard Kipling - dimpotrivă - trebuie socotit

drept unul dintre întemeietorii imperialismului britanic victorian.

Talentul lui atât de apropiat de geniu, stilul și fantezia lui fermecătoare Kipling și le-a pus în slujba acelei forme de guvernământ care a dus și războiul contra burilor, la ocuparea Indiei, la asuprirea din partea a câtorva state a imensei majorități a populației globului. De aceea, în ultimii ani când contradicțiile i-au distrus imperialismului fațada de "purtător al civilizației" lăsând să i se zărească fizionomia reală, Kipling n-a mai știut ce să ne spună. Versurile în care se făcea apologia unui regim care se sprijină pe forță, nu pot atinge desăvârșirea, oricât de perfect ar fi talentul poetului, din pricină că subiectul ales spre laudă poartă în străfunduri descompunerea. Iar din cea mai citită carte a lui Kipling, intitulată *Kim*, s-a inspirat sistemul de educație para-militară numit în chip general cercetășie.

Acum după ce i s-a adăugat pe alocurea o ideologie confuză - el constituie sâmburele organizațiilor de tineret cu caracter fascist și războinic, al cămășilor negre și brune."

(Alexandru Lazăr, *Rudyard Kipling*, în „Cuvântul liber”, II, 1936, nr.12, 25 ianuarie, p.6)

Parcă spre a compensa negarea, au apărut zeci de texte laudative care-l elogiază fără rezerve pe scriitor.

Sunt texte ne semnate sau semnate de nume obscure pentru noi, care îi povestesc - cu date ce circulau în epocă - viața și vorbesc de imensa popularitate de care s-a bucurat cândva. La moartea sa „Adevărul literar și artistic” îi dedică o pagină întregă în care se brodează stângaci pe marginea știrilor culese din ziarele străine, și delimitând paragrafe sub titluri precum: *Clopote funebre, Doliu, KipUngismul* ș.a.

Cititorii nevizitați pot crede că la cinci ani, când e trimis în Anglia „micuțul Rudyard cunoștea sufletul Indiei”; și „visa la miturile și credințele populare.” În același stil e rezumată viața scriitorului. Cît despre opera sa - cascada de superlative pare să nu mai poată fi zăgăzuită. Ambiguitatea nu pare să-l deranjeze pe cel care scrie despre romanul *Kim*, fără să clipească; „... una din cele mai minunate cărți din câte s-au scris în literatura mondială.” Și cu neobosit entuziasm, falsul profet care, modest semnează P.S., își asiguă cititorii că; „generațiile care vor veni, desigur că vor scrie tomuri nenumărate despre acest grandios scriitor și-l vor simți ca pe un apostol al artei.”

(P.S. *La moartea lui Rudyard Kipling*, în „Adevărul literar și artistic”, XV, 1936, nr.790, 26 ianuarie, p.5,8)

Alăturându-se apologetilor săi, în paginile aceluiași număr, Vasile Lovinescu se arată; la fel de cucerit de „imperialismul” lui Kipling (dar, în subsol, redacția ține să se delimiteze, afirmând răspicat: „noi suntem împotriva oricărui imperialism, oricât de "civilizator" ar fi).”

După ce deplânge absența unei scări a valorilor estetice, general acceptate, V. Lovinescu își exprimă. încredințarea că această „normă axiologică” poate fi găsită „cercetând întrucât opera de artă și artistul sunt reprezentativi; întrucât exprimă chintesența problemelor care au agitat pe contemporanii lor. În acest caz, opera de artă încetează să mai fie gratuită și devine mit. În cazul acesta trebuie să punem pe Rudyard Kipling printre cei mai autentici scriitori ai vremurilor moderne, deoarece a fost admirabil, un genial creator de mituri. El le-a arătat în imperialism o misiune civilizatoare, o exaltare a virtuților rasei, a tot ce e în om disciplină, asceză, abnegație. Nu mai erau gratuitățile unui Dorian Gray și a unui lord Henry, ci luptă singuratică a unor oameni în deșerturile pierdute ale imperiului, a fost ultimul cavaler și moartea sa e atât de patetică pentru o întregă lume ce se duce cu el”.

(Vasile Lovinescu, *Rudyard Kipling*, în „Adevărul literar și artistic”: XV, 1936, s II, nr.790, 26 ianuarie, p.5,8)

Și alți entuziaști au văzut în 1936 - la moartea scriitorului - un mare creator de mituri

Ceea ce se vede chiar și din această fragmentară trecere în revistă a textelor interbelice, e faptul că opera lui Kipling s-a bucurat de o mare popularitate, dovadă și că unele cărți - mai

ales *Cartea Junglei și Kim* - au cunoscut în epocă numeroase ediții. Apologia imperialismului britanic a rămas în ziarele epocii, căzută în desuetudine, *Cartea Junglei* încă se citește...Ca și în cazul lui Swift și Defoe, cărțile lui Kipling au fost salvate de la uitare devenind cărți pentru copii.

Ioana Sasu Bolba acordă scriitorului un întreg capitol în cartea sa, arătând că el e receptat cu adevărat în România doar după 1930. „Factorul major care a permis receptarea lui Kipling - scria autoarea în România este calitatea sa de inovator în domeniul atât de vast al limbajului poeziei. Cuvintele limbii industriale, comerciale și științifice, care constituie vocabularul cel mai reprezentativ al vieții primelor decenii ale secolului al XX-lea este lipsit de asociații lirice. Tocmai în acest sens, Vasile Lovinescu subliniază într-un articol în 1936 necesitatea folosirii unui criteriu de apreciere care să treacă dincolo de valoarea estetică a operei pentru a stabili în ce măsură exprimă chintesența problemelor care i-au agitat pe contemporani sau reprezintă caracterele, idealurile, aspirațiile și chiar defectele observate (Ioana Sasu-Bolba, *Poezia britanică în România interbelică*, Cluj, Risoprint, 2004, p. 169). Autoarea definește specificul scrisului lui Kipling ca fiind "esența imperiului britanic".

Romanul englez a contribuit, tematic și formal, la înnoirea și modernizarea romanului românesc, oferindu-i numeroase sugestii, tematice și stilistice, moduri și modalități românești, pe care scriitorul român le-a fructificat în bună parte. Iar critica noastră din această perioadă" l-a ajutat pe cititor și pe creator sa se descurce în această avalanșă de stiluri și creații, să discearnă valoarea de nonvaloare, să înțeleagă mai bine sensul devenirii naratologice.

BIBLIOGRAPHY

Eliade, Mircea, *Englezii și Europa*, m „Viața Românească”, XVII, 1925,, nr. 5-6, p. 302

Galea, Ileana, *A history of English literature: the Victorian novel*, Cluj- Napoca, 1985

Pervain, Iosif, *Secvențe preromantice*, Cluj, Clusium, 1999

Petrescu, Nicolae, *Patru conferințe despre istoria Angliei la Societatea Anglo-Română de Nicolae Iorga*, în „Societatea de mâine”, II, 1928, nr. 21,

Sasu-Bolba, Ioana, *Proza britanică în România interbelică*, Cluj, Risoprint, 2004

Stanciu, Virgil, *A history of English literature (the last decades of the 19th century and the 20^h century, vol I*, Cluj-Napoca, 1981